

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Első nyelvgyakorló- és olvasókönyv

Bécsben, 1862

Harmadik szakasz

[urn:nbn:at:at-ubi:2-13254](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:at:at-ubi:2-13254)

Harmadik szakasz. *)

58. A kertész.

Egy kertész különös jófajú fákat ültetett a kerítés mellé. A fákon esztendőnként nagyobb és nagyobb hajtások voltak, de minden tavasszal lenyese közölők némelyeket, mert a sok fattyúnövés a jó hajtásoknak árt. Elszíja tölök a nedvet s elfogja a napsugarakat.

A kertész gyermekei föl nem foghatták eszközkel, miért nyesi meg atyjok a fákat. Atyjok elmondotta nekik a nyesés okait, s néhány év múlva látták, hogy a fácskák gyümölcsöt hoznak. Minél nagyobbak és erősebbek lettek, annál több gyümölcs termett rajtuk.

A gyermekek is olyanok mint a fák, a szülők pedig és a tanítók mint a kertészek. A gyermekeket az Isten jó és szép tehetségekkel ruházta föl; de gyakran rossz hajlamok is mutatkoznak bennök. Ezekből származnak a gonosz szokások, melyek a jót akadályozzák. Szükséges azért, hogy a szülők és tanítók többször rendre igazítsák a gyermekeket, mert csak így fog a jó tehetség jó gyümölcsöt teremni. A szülők és tanítók tudják, hogy a rossz szokás elrontja a jó erkölcsöt. Azért minden jó gyermek örömet kövesse szülőinek és tanítóinak tanácsát s intéseit.

*) Egyszerre a harmadik fokozatbeli nyelvgyakorlatokkal.

59. A becsületesség jutalma.

Velenceze az austriai császársághoz tartozik. A braunschweigi herczeg egykor Velenczében volt, s egy koldusgyermek alamizsnát kérvén folyvást alkalmatlankodott neki. A herczeg nem egyszer adá tudtára, hogy nincsen aprópénze, de a gyermek mindannyiszor ajánlkozott, hogy szívesen elmegy s fölváltja a nagyobbértékű pénzdarabot. A herczeg erre el-elmosolyódván tovább ment. Minthogy a gyermek nem tágitott, a herczeg, csakhogy az alkalmatlan gyermektől megszabaduljon, egy aranyat adott neki. Ezzel a herczeg tovább ment s nem remélte, hogy a kis koldus a pénzt visszahozza. De rövid idő múlva a gyermek ismét mellette termett, magával hozván az aprópénzt, melyet a fölváltott aranyért kapott. A herczeg örvendett a koldusgyermek becsületességén s így szóla hozzá: Csak tartsd meg mind, és jőj velem. Azután tudakozódott a gyermek sorsáról s megtudván, hogy anyja szegény, a kis koldust iskolába járattá. Így a kis fiú oly állapotba jutott, hogy képes lett kenyerét keresni.

Jobbizu a munkával mint a koldulással keresett kenyér.

60. Üdvöz légy Mária!

Egykor egy remete lakát csodás világ hatotta át, Mária mennyei fényben jelent meg ott közép éjben.

És palástján minden felül „Üdvöz légy Mária“ tündökölt arany betűkkel írva rá, s ezt a remete bámulá.

S szólt Mária: Öltönyömnék diszei mind téled jönnek; angyalod följegyezte itt élted minden üdvözlétit.

Egy-keltő még . . . és telve lesz, és te örök jutalmat nyersz; mert Mária nem felejtí azt, kí őt buzgón tiszteli.

61. Szent Márton. *)

A szél süvölt s égetve metsz, kavarg a hópehely,
de három lovag jó kedvét ez még nem rontja el.

¶ Vidáman robognak tovább, keblökben forr a vér;
mindegyikök jeles vitéz s vezérrel is fölér.

És haladnak lovagjaink a vész homályiban, és egyszerűre előttök egy város kapuja van.

„Lovag vitézek“ így eseng feléjük egy szegény —
öreg vagyok, beteg vagyok mezítlen koldus én.

Atyám nyomor, anyám inség volt, a mig éltenek.
Jézusra kérlek, számomra talán lesz pénzetek!“

A két első vitéz tovább halad könyörtelen; a harmadik megáll és mond nyájasan kegyesen:

„Ha volna, Jézus nevében, adnék aranyt neked;
mit adhatok, im itt vagyon, Jézus nevében vedd!“

És kapja kardját s öltönyét két részre metszi el,
s felét a koldusnak nyujtván, sebesen vágat el.

„A kinek két köntöse vagyon, adja egyiket annak, a kinek nincsen, és a kinek eledele vagyon, hasonlóképen cselekedjék.“ (Luk. 3. 11.)

„A ki máson könyörül, vidámsággal tegye azt.“
(Rom. 11. 8.)

62. A fészek.

A kis madarak a kert egyik bokrán fészket raktak, s szorgosan ültek a tojásokon. A gyermekek meg-meglátogatták a szelíd madárkák fészket.

*) Sz. Márton Pannoniában, Sabariában, a mai Szent-Mártonban, Szombathely vagy Győr mellett született 316ban, előbb romai katona volt, később megkeresztelkedett.

Midőn a kis madarak kikeltek, az anyamadarak szorgossága új mulatságot s örömet szerzett a gyermekeknek. Az anyamadarak egy ideig befűdtek tollaikkal a tollatlan kis madarakat; azután a fészek párkányára hitták azokat, s röpülni tanították. Nem sokára az egész család elhagyta a fészket s vissza sem jött többé.

A gyermekek nagyon sajnálták, hogy a madárkák elmentek. Elmondták atyjoknak, mily szépek voltak, mint etették fiaikat, mily nagy gondot viseltek reájok.

Ezen hajlandóságot és ösztönt, mond az atya, Isten oltá belé az állatok szívébe. Ennek hiányában a madárfiaknak el kellett volna veszniök.

Az állatoknál ezen gondosság és szeretet csak addig tart, míg a kicsinyek nem képesek magokon segíteni; azután az anya elfeledi fiait, fia pedig nem igen mutat háladatosságot anyja iránt. Madárkák elhagyták fészkeiket s nem fognak többé oda visszajönni: kicsinyeik felnőnek s szerteszét röpködven, ha szüleikkel találkoznának is, irántuk háladosak lenni alig fognak, s nem is ismerik meg anyjokat.

Mily másképp és sokkal szebben rendezte Isten az emberi természetet. Az emberek között főnmarad a kölcsönös szeretet, míg csak élnek. A szülők örvendnek magzatjaik boldogságán s részt vesznek bármikor is ezek szomorúságiban. A gyermekek sem feledkeznek meg szülőikről s bárhol legyenek, haza kíváncsoznak szülőikhez. Iparkodnak szülőiknek örömeire lenni s visszafizetni, mit ezek nevelésükre költöttek. De az állatok elhagyatva döglenek meg az erdőben, s fiaik közül egy sem siet, melléjük, hogy végvonaglásukban rajtuk enyhítsen. Kimulásukon a többi állat nem szomorkodik. De a szülők halálos ágyát körülállják bánkódó gyermekeik, és később is hálásan emlékeznek meg jótéteményeikről, meglátogatják sírjaikat s Istent kérik, hogy örök boldogságot adjon nekik szentjeinek körében.

Az atya ekkor elhallgatott. Tódor atyjának nyakába borult s monda: Én sohasem fogok elfeledkezni édes atyámról, nem is fogom megszomorítani; mind élteben mind holtá után Istent fogom kérni, hogy valaha mennyországban együtt lehessünk Krisztus Urunknál, hol őrzőangyalaink és védszenteink vannak.

A kis Ilka is atyja nyakába borult s nem szólt ugyan, de úgy érezett mint bátyja.

63. A ló.

A ló a legnemesb állatok közé tartozik. Állása bátor és erős. Fejét büszkén emeli fölfelé. Homloka és orra szép ívben huzódik. Gömbölyű nagy szemei majd szeliden néznek ránk, majd szinte szikráznak. Hegyes füleivel játszik és figyel.

Domború nyílt szügye belső bátorságára mutat. Nyaka karesú és sima. Felső ívén serénye leng. Ozombjai izmosak és erősek. Lábai hajlékonyak, könnyűk. Mancsát (talpát) patkó fegyverzi.

A paripa nyugtalanul várja úrát, kit szinte ismer; nyerít, kapál első lábával és a földet a légbeszórja.

Urával nyílsebességgel röpül a tágas síkon, de éjjel a sötétben vigyázva és bizton viszi a mélységek szélén is.

Háborúban érti és követi a parancsszót és trombita harsogását; bátran megy harczba és örvendezve nyerít a győzelem után. Ha gazdája elesik, és ennek holtteste mellé kerül, szomorúan ereszti le fejét, s szemei mintha könnyeznének.

Egy pár tüzes, szép ló, a mint egyenlő lépést tartva, a kocsis szavának engedelmeskedve, és a gyepű szelid igazgatásának hódolva, fut a szép úri kocsis előtt, valóban gyönyörű látvány. De nem kevesebb szép és örvendetes látni a paraszt lovat is, midőn a kévékkel megrakott kocsit haza húzza egy gyenge

gyermek kormányja alatt. A ló szántásra is alkalmas és szinte türelemmel húzza az ekét, mint az ökör.

Az idő és folytonos munka megvéneszti őt is, és az egykor pompás paripa végre taligába kerül. A végkép elgyengültet nem illik tovább kinozni szerfeletti munkával; megérdemli, hogy sok hív szolgálatai után csendes végnapjai legyenek.

Sebes lovon neki hajt a huszár, hol a golyók sűrű zápora jár, vág ide, vág oda, mindenfelé, szinte csikorg a foga belé.

Sok a veszedelem jobbra, balra, de a merész huszár nem néz arra, tüzes szók repülnek le ajkáról, még tüzesebb szikrák a kardjáról.

Vége a csatának, magán maradt, fekszik az elenség, vagy elszaladt. Ekkor ránt a zablán, lova megáll, s ő nyergélből a vérmezőre száll.

Mit mivel a huszár csata után? Két lángszeme végig fut a lován, nyakán szügyén letörli a habot, s nézi, valljon sebet nem-e kapott.

Aztán veszi csak szemügyre magát, s midőn sebre sebet halmozva lát, sohajt: Hála neked, Isten, atyám, élek s épen maradt jó paripám!

64. A kácsa.

A kácsa avagy récze az uszóállatok közé tartozik s azért vízben legörömbösebb van, kivált pedig patakok- és halastavakban. Lába újjai hártyával vannak összenőve s ezek uszás közben az evezői. Jární s röpködni nehezebbre esik. Tollai helylyelközzel használtatnak ugyan ágyruhákba is, de nem oly jó melegtartók, mint a lúdéi. Csőre széles, hogy vele eledelét könnyen bekaphassa. Tolla különféle színű, és szárnya hegyén rendszeren tarka és ragyogó. Háziállatul azért tartják, mert husa egészséges és ízletes.

65. A kis gazda dala.

Gazda leszek, telkes gazda, ha mondom; az ekére meg vetőre lesz gondom. Gyöngy a vetés, rengő arany kalásza, víg muzsika a pity-palaty szólása.

Ekém vasa mint az arany úgy ragyog, szórom, szórom barázdába a magot. Porhanyó föld, páros tulok, jaj de szép, nyomról nyomra egymás mellett mikor lép.

Gazda leszek, telkes gazda, ha mondom; lesz szép tavam, lesz szép pörge kalapom, és szép pörge kalapomon bokréta; ünnepnapon úgy megyek a templomba.

Verjed verjed víg fürjceske a nótám; nyergelve áll arany szőrű paripám; kinn a kaszás „csiszi-csoszi“ köszörül, néz a rendre, néz a napra s úgy örül.

Gazda leszek, telkes gazda, ha mondom, — termő földem, lesz jó borom, aranyom; Isten áldja a jó emelet, a munkást; munkás élet ad a szívnek vidulást.

66. Az idő.

Az idő egyik újesztendőtől a másikig esztendőnek mondatik. Egy esztendőben 365 nap van. Egy napban 24 óra, egy órában 60 percz.

Az esztendőben 12 hónap van. Egy hónapban körülbelül 4 hét, egy hétben 7 nap.

A hét napjai ezek: hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat, vasárnap.

A hónapok nevei: januarius vagy Boldogasszony hava, februarius vagy bőjtelő hava, martius vagy bőjtmás hava, aprilis vagy szent György hava, május vagy pünköszt hava, junius vagy szent Iván hava, július vagy szent Jakab hava, augustus vagy Kisasszony hava, september vagy szent Mihály hava, október vagy Mindszent hava, november vagy szent András hava, december vagy karácson hava.

Az esztendő négy évszakra osztatik: tavasz-, nyár-, ős- és télre. — Minden évszakra három hónap csik.

Az időt mesterséges eszközzel számítjuk, t. i. órával. — Hányféle óra van? Mire való az óramutató?

Nem minden ember egyenlő ideig él. Némelyik rövidebb, némelyik hosszabb ideig él. Egyik kisedkorában, másik gyermekkorában, harmadik ifjúkorában, negyedik férfikorában, ötödik aggkorában hal meg, s megy Isten ítélőszéke elé, ki megjutalmazza a jót és megbünteti a gonoszt. — Jóra fordítsd az időt.

67. A nap részei.

A nap és éj fölváltják egymást. A nap világos, az éj setét. Mi által világosíthatni meg az éjt? A nap azon részét, melyben a nap fölkel, reggelnek, — azt pedig, melyben a nap lenyugszik, estének mondjuk. Reggel és est között van a dél. Így nevezzük azon naprészt, melyben a nap látkörünk legmagasabb pontján áll. A nap melyik részét szeretik legjobban a gyermekek? És miért? — A nappal nem rögtön váltja fel az éjt; köztök van a hajnal. Ugy szinte az éj sem követi nyomban a nappalt; köztök van az esti szürkület vagy alkony.

Azon testek, melyekre a nap süt, árnyéket vetnek. — A nap minden részének megvannak a maga tünetényei. Este a nap alkonyodik. A testek árnyékai hosszabbak lesznek. A meleg fogy, és hűvös kezd lenni. A nap mindegyre alább száll. Sugarai szelidebbek lesznek. Végre lenyugszik. Ekkor nyugalom van az egész földön. Az emberek is elhagyják munkájukat, hogy nyugalom- és álomban új erőt nyerjenek. A madarak fölkeresik fészkeiket;

azon állatok pedig, melyek éjjeli ragadányaikból élnek, elhagyják odúikat és zsákmány után járnak. Melyek a reggelnek, melyek a délnék tünetényei? — Mikor rövid az árnyék, mikor hosszú? — Az éj tünetényeit miért nem tudják a gyermekek?

68. Az évszakok.

Valamint a nap részei, úgy váltják föl egymást az évnek részei is. Négy évrész vagy évszak van, tavasz, nyár, ősz, tél. Egyik-egyik évszakba mely ünnepek esnek? — A nyár legmelegebb, a tél leghidegebb évszak. A tavasz és ősz mire szolgálnak átmenetül? — Mikor vannak leghosszabb, mikor legrövidebb napok? — Egyik-egyik évszakban mily tünetényeket veszünk észre? — Melyik évszakot szeretik a gyermekek leginkább? És miért? — Mondjátok meg, mit dolgozik a földmives a külön évszakokban?

69. Dalok.

I. Őszi dal. Ha beköszönt az őszi szél, pusztává válik a berek; földdé lesz a virág levél, az új évet sem éri meg.

De majd eljön a langy tavasz s vigan csereg a kis patak; pacsirta dal zengésinél halom, völgy kivirágzanak.

Mi is szinte elhervadunk, ha ránk fú a halál szele: de föléleszt majd egykor a föltámadásnak reggele.

II. Szántólegény dala. Ha kel az ég szép hajnala, kezemben az eke szarva, ekém előtt négy tulok jár, Csákó, Szilaj, Gyöngyös, Bogár, Jézus segélj, haj!

Végig szántok az ugaron, járok kelek gyöngyharmaton, csillogó, hűs gyöngyharmaton, mezei szép virágokon, haj no Csákó, haj!

Kis pacsirta, ég madara, szánt fölöttem, zeng a dala, párja vigan száll elémbe, s le-le repül a fészkébe, hajsz te Szilaj, haj!

Szántó pajtás, kis madárkám, nézz le, nem látod-e anyám, hej ha én fent lebeghetnék, mindig anyám felé néznék, Csáli Gyöngyös, haj!

Majd ha a nap délfelé kel, eljön anyám az ebéddel, tudom, izes lesz ételem, hisz ő együtt eszik velem, haj no Bogár, haj!

Még csak egy-kettőt fordulok, pihegve jár már a tulok, megetetek, megitatok, s estig könnyen tovább szántok, hóha, hó no, hó!

III. Tavaszhoz. Oh jer tavasz! a fákra öltsd ékes zöldedet, és kékelő ibolyával teljék el a liget.

Oh vajh mikép ohajtunk virágot látni mi, s az üdülő távolba, a zöld szabadba ki!

Oh jer, enyhedre minden hadd éljen újra fel! Örömdalokra olvad fel így majd a kebel.

Oh jer, és hozz leginkább rózsákat bővibe! hozz fülmilét nekünk, hozz kakukmadárt vele.

IV. Májusi dal. Sehol sincs jobb kedvem, mint a zöld ligetben s erdős halmokon: hol minden kis bokor, egyegy virágcsokor, májusi napon.

Nincs jobb izű falat, mint szabad ég alatt árnyas pázsíton, ha ebédem felett száz madárka cseveg májusi napon.

Nincs olyan bokréta, mint a piros rózsa pörge kalapon, ha csipkés levele s gyöngyvirág van vele, májusi napon.

Legszebbek a rétek, legtöbb fecskefészek van a falakon, s legédesebb mézet szednek a kis méhek májusi napon.

Mind ezen élvezet zsámolyodhoz vezet, égi gondnokom! s buzgó imát' rebeg hálás szívem neked májusi napon.

70. A növények.

A növények a földből nőnek ki. Nagyobb résziint magból kelnek. A magban van az ébrény. Ha a mag a földbe vettetik, az ébrény lassanként kibontakozik (bab, almamag). A növény lefelé gyökeret ver. Fölfelé szárat vagy törzset hajt. A törzs ágakat hajt. Az ágakból gallyak nőnek. A gallyakból bimbók fakadnak. A bimbókból vagy levél vagy virág fejlődik ki. A virágokból végre gyümölcs lesz. A gyümölcsben ismét mag rejlik, s ebben az új növénynek ébrénye.

Hogy ez mind megtörténik, nagy résziint látjuk; hanem mikép történik, azt csak a jó Isten tudja. A természetben sok a csodálatos! A legnagyobbakban úgy mint a legkisebbekben a végnélkül bölcs alkotónak működését s a jó atyának gondviselését vesszük észre.

A növény földünknek ruhája és ékessége. Nevezetek meg néhány növényt, mondjátok meg, mily alakuak és szinűek? — s mily használatra valók? —

Mi nő a fákon? Fákon nő a cseresnye, fákon a meggy és körte, a baraczk, dió, szilva, s a sok sokféle alma, fákon a narancs s füge, a ezitrom s a gesztenye.

Mi nő a cserjéken, bokrokon? Cserjén nő aogyoró, cserjén a málnabogyó, a kökény, som s pöszméte (vagyis az egres, pizske). Cserjén nő az afonya s maszlagos nadragulya, mely — bár piros szép bogyó — mérges s halált okozó! Ezt senki meg ne egye, ha kedves az élete.

71. A kert.

Édes atyánk! nemde elvisz bennünket ma is a kertbe? kérdék a gyermekek; oly jó ott lenni; a szabadban kissé ugrálhatunk, s ha ön nekünk valamit elbeszél vagy magyaráz, a legörömeztöbb hallgatjuk.

Az atya: Ha, az iskolában és itthon jól viselenditek magatokat, e szép évszakon át vasárnap délutánokon majd néhány kellemes órát fogunk tölteni a kertben

Midőn a kertbe érkeztek, így folytatá atyjok: Gyermekek tekintetek körül a kertben. Azon terményeket, melyek a földből nőnek és táplálékaikat a földből vagy a levegőből szíják, növényeknek nevezzük. A növényekről, minthogy táplálékra van szükségük, azt mondjuk, hogy élnek. Azon részök, melynél fogva a földben erősen állnak, gyökérnek mondatik; a táplálékot ez szíja magába a földből. Azon részök pedig, mely a földből kiáll, s ágakat, gallyakat, leveleket és virágokat hajt, törzsnek (faderéknak) mondatik, az ágak, gallyak, levelek bimbók stb. teszik a fa koronáját vagy bokrétáját. A levelek igen fontos részei a növénynek. Rajtuk sok apró lyukak vannak, melyeken nedvességet szíznak be s izzadnak ki. Azért azt mondjuk, hogy a növények leveleik által lélekzenek, mint mi tudónk által.

Azon keményebb növényeket, melyek törzsei a földtől némi magasságon eresztenek ágakat, fáknak nevezzük. Vannak alacsony fák is, melyek t. i. mindjárt gyökereiken fölül eresztenek ágat és gallyat s tulajdonképen törzsük nincs, s ezeket cserjéknek hívjuk. Nevezeteket meg itt a kertben lévő néhány cserjét és fát.

Ödön: itt ez a ribiszke, piszke, rózsa, — ezek cserjék; az pedig ott alma-, körte-, szilva-, kajszinbaraczk-, őszibaraczk- és cseresnyefa.

Az atya: A cseresnyének, szilvának, baraczkának magja csont keménységű tokban van, s azért ezeket csontmaguaknak vagy rövidebben csontároknak nevezzük. — Az almáé és körtéé pedig vékony lágy hárttyában van takarva, azért ezek lágymaguaknak vagy rövidebben almároknak hivatnak.

Ödön: De ugyan miből lesz a fa?

Az atya: Ha a magot földbe teszszük, belőle ugyan azon fajta növény lesz. A magban t. i. van egy kis domborubb pont, melynek ébrény a neve, s tulajdonképen ebből lesz a növény. A magnak egy része meglágyul, megdagad és a már fölelevenedett ébrényt ez táplálja. S így a kis magból nagy fa lesz. Lássátok mily csodálatos módon történik ez! Ilyest semmi mesterkedéssel sem állíthat az ember elé. Nincs-e okunk, ebben is Isten mindenhatóságát és bölcseségét csodálni?

De a magból így növekedett fának gyümölcse még nem igen jóízű; az ilyen fa rendesen vadoncz, melyet az ember mesterség által megszelidít, nemesít.

Ödön: Hogyan történik ez a nemesítés?

Az atya: Oltás által. Ez pedig különféleképp történik. A kertész vagy bármely értelmes földmives is a jó gyümölcsű fáról vesz tavali hajtást, a vadonczot elvágja, behasítja s e hasadékba az ágat beteszi így, nézzétek, megmutatom... s ezt ékezésnek mondjuk. — Vagy pedig a nemes fa idei hajtásáról csak egy szemet vesz le, s ezt a vadoncz héja alá illeszti be, ily formán... s ez szemzés. Ezen és hasonló módokon nyertük vadonczokból a nemesebb gyümölcsfákat.

Más alkalommal ismét így beszélt atyjok:

Oly növények is vannak, melyeknek törzs helyett puha és husos száruk van, mint itt a konyhakertben látjátok. Ezek közül némelyeknek szára télen át gyökerestül elromlik: másoknak gyökere pedig egy, két telet is kiáll és tavaszkor újra szárát hajt. Örzi, hisz te többször megfordulsz édes

anyáddal a konyhakertben, mondd meg, mily növények vannak itt veteményezve?

Örzsébet: Veteményezettünk sárga (murok) és veres-répát, retket, uborkát, salátát, zellert, veres- és foghagymát, káposztát stb.

Az atya: Igen hasznos gumós növény a burgonya (kolompér). A kertben borsót, babot is ültetnek, s ezeket hüvelyes-veteményeknek hívjuk, mert gyümölcsük hüvelyben van.

De most menjünk a virágos kertbe, hol te, leányom, oly örömet mulatsz. Kora tavasszal mely virágok nyílnak?

Örzsébet: Az illatos martiusi ibolya, a hóvirág, a sárga kankalin, a háromszínű árvácska (viola), a gyöngyvirág.

Az atya: Nyáron virágzik a rózsa, tulipán, lilium, szegfű. Őszkor gyönyörködünk még a csilagfűst- s az őszirózsákban.

A kerti növények- és fákban sok hasznót, örömet és gyönyört készített Isten számunkra. Az alma-, körte-, cseresnye-, dió-, barack- és más fák gyümölcsökkel kedveskednek. Fájok pedig tűz- vagy épületre használtatik, vagy holmi házi egyéb eszközöket készítenek belőle. Sok cserje megehető bogyót terem. A konyhakert különféle táplálékkal szolgál nagy bőségben. Ezek közül némelyeket nyáron és őszkor használunk föl: némelyeket pedig télre tesszük el s kedvünk szerint válogatva használjuk föl.

72. Májusban.

Kertek, fák, füvek zöldelnek, a völgyben violák kelnek s adnak kedves illatot; az erdőkben, a mezőkön látunk szép rajzolatot.

Jer hát, ha szeretsz szépséget. Ízeleld a gyönyörűséget, sétálj ezer virágon — s örvendj annak, a kitől van minden szép a világon.

73. A virágok.

Valljon ki gondolta ki a virágokat? ki volt, ki oly széppé tette mindazokat? Sárga, piros, fehér és kék az ő színök, hogy gyönyört leljenek minden szemek bennök.

Kertbe és mezőbe őket ki ültette? a kietlent széppé ugyan ki tehette? ki az, ki harmattal látja el a növényt s ereszt rá, hogy nyílják, tündöklő napfényt?

Ki teszi, hogy szépen mind illatozzanak, s az emberi szívnek örömet hozzanak? Ki az, ki ezt teszi? És te ezt kérdezed? Megmondom: imádd őt, az — a te Istened!

A megmentett virág.

Kies ligetek virányain, járkeltam egykor gonddal nélkülön.

Kécses virág állt az árnyon ott, mikép a szemfény úgy csillogott.

Letépni vágytam, de ő susog: Te, ha letépesz, én meghalok!

Gyökös túl ástam ki egyben én, kertembe vittem s elültetém.

Most csendesen ő itt sarjadoz, virágzik egyre és illatoz.

Virágot ültettem anyám sírhalmára, harmat nem is kell, mert könnyem csorog rája:

Még holna után is kedvét keresem én, ezen virágokat csak azért ültetém.

Kedvelője volt a virágoknak anyám, szép intésével mintha még most is hallanám:

„Szeresd a virágot és ne féltsd szívedet, mert ki ezt szereti, rossz ember nem lehet.

A virág s az erény két atyafi gyermek; egy szívben egymással nem ellenkeezhetnek.

Tudod, mi a virág? a földnek jó s á g a ; tudod, mi a jó s á g ? a lélek vir á g a .“

74. A laptázók.

Fiúk, fiúk, laptázni jertek! — kiáltja egy kis iskolás. Más perczben a pázsiton már van lárma, zaj, ugrándo z á s .

A sok kéz, láb mint a motóla, fölalá jár, sürög-forog; vigyázz, hajts, szaladj sebesen, egyszerre szól tíz-húsz torok.

Mellettök csendes lépésekkel ezüsthajú öreg halad; meggörbedett a hetven évnek sok gondja és terhe alatt.

Egy pár köny tolul szemére, valljon tudnátok-e miért? Megmondom én: a gyermek évek letűnt édes emlékeért.

S mig, bánatát szívébe rejtve, tovább megy a tisztes alak, a pázsiton foly a zsibongás, egy elbukik, másik szalad.

A fürge laptá gyors kezökben százszor fordul egy perczben, és ha kít közölök jól találá, van rajta öröm, nevetés.

Volt egy; ki biztosabb kezével fölülhaladta társait; laptája, mint a nyíl repül, és nem hibáz, mikor hajít.

Tetszett magának a fiúeska. Játékban is, szép, a ki győz. Mit e közel ezél? szólt kevélyen, és meghajítja jól az ő sz t .

Mit gondoltok? talán ezen is újabb öröm s kac z á g kele? — Nem! csendesen szerte osztottak s többé nem játszottak vele.

75. Bandi koma.

Bandi koma! Bandi koma! sokat lótt kend ide s tova. Hegyen völgyön lakodalom, a könyvnek örök nyugalom. Gonosz csikó a kend lába, ritkán jön az iskolába!

Az erdőbe madarászni. — vagy a patakra halásznál, ha jó czímborái vannak, mint a sárkány úgy rohannak; de az áldott iskolába, ritkán botlik be a lába!

Már az egészen más dolog, ha Bandika gyomra korog. Ilyen déli harangszóra, nem kell ostor a csikóra; de a szegény iskolába, csakugy kullog a kend lába.

Ha jó töltött káposztával s töpörtös turós csuszával telerakta kend a bendőt, s ledobja az asztalkendőt, ugyan hová megy a lába? talán biz az iskolába!

Néhány iskolakerülő a kendtek kapujáig jó, s máshelyt Bandikát meglátja, laptával köszöntik hátba, s megint nem ér rá a lába, betérni az iskolába.

Ha megesik néha néha, hogy ablakot tör a laptá; látni kell a vitézeket, miként oldanak kereket; de a szegény iskolába, akkor sem megy a kend lába.

Bandi koma! Bandi koma! ne lősson kend ide s tova. Nézze kend csak mind kesereg mamája, hogy kend rossz gyerek! térjen jobb útra a lába, forduljon az iskolába.

76. A méhek.

Mikor a tavaszi lágyszellő lengedezni kezd, s a virágok fejledeznek: akkor a méhek is látogatni kezdik a réteket és kerteket. A kis méh dongva járja be a virágos réteket s kerteket, egyik virágról a másikra száll, s hátulsó lábain virágporral terhelve odább repül, megtalálja a méhházat, méhházban a méhkast, s ebben saját kis hajlékát s itt

lerakja terhét. Ezer és ezer méhecske röpdös ki s be; viaszt hordanak, s ebből hajlékocskákat építenek, melybe a legtisztább mézet rakják le. Minden a legszebb renddel megy itt végbe, egyik sem zavarja a másikat, kitérnek egymásnak; közösen építenek, tisztogatják a kast, őrt állnak s engedelmeskednek királynéjoknak. Ez a méhkas országában, mint közös anya, uralkodik.

Valóban sok álmélkodásra méltó történik a méhek háztartásában! de erről majd később beszélgetünk. Most csak egy méhet szemléljünk meg pontosabban.

Ime, itt van egy holt méh. Szegényt talán a szélhajtotta faág ütötte agyon. Nézzétek, testének három része van: a fej, mell és hátsó rész. Ezen részek rovatékokkal (bevágásokkal) vannak egymástól elkülönözve. Van hat lába, fején elül érző szarvacskái, vagyis csápjai, melle oldalain két, vagy ha jobban megnézzük, négy szárnya, kettő nagyobb és ezek mögött kettő kisebb. Szárnyainak hárttyája mily finom! Melle hamvas, hátsó része barna.

De ha a méhet nagyító üvegen szemléljük, csaknem rútúnak és borzasznak látszik. Testét serteszálak fedik; lábain karmok (körmök) és kefék vannak, s ezekkel szedi föl és viszi a virágport.

A méh fulánkjával védelmezi magát, mely hátsó részének végén van. Ennek a hegyén égető nedv van, melyet testünkbe ereszt, mire testünk földagad. Ilyenkor nedves földdel kell a csipés helyét borogatni, hogy a daganat leapadjon.

A tudatlan vagy pajkos gyermekek sokszor megjárják. Ha a méhkast bántják, a méhek úgy összeszurkálják őket, hogy csaknem halálos betegesek lesznek.

A méhek nagyon hasznosak; ők készítik a mézet és viaszt. A viaszgyertyák, melyek oltárainkon Isten tiszteletére égnek, e kis állatoknak művei.

Talán ez az oka, hogy a méhről hazánk több környékén nem azt mondják, hogy megdöglik, mint egyébb párás állatokról, hanem hogy meghal.

A méhecske napestig száll, míg magának ételt talál; mégis mind azt meg nem eszi, felét is haza viszi.

A feléből házat épít, más feléből mézet készít, lesz is télen jó falatja, mert nyáron megtakargatja.

Szeretem én a kis méhet, készít nekem édes mézet, de még inkább a szorgalmát, — követem is jó példáját.

A méhecske.

Mihelyt jókor reggel felszikkad a harmat, a méhecske többé nem ismer nyugalmat.

Repdes idestova virágról virágra, majd a ligetbe száll, majd a rónaságra.

Megnéz figyelmesen minden virágkelyhet s örül, ha egy kicsi mézre valót lelhet.

Nem csügged, ha kevés méz van a virágban: „Sok kicsi sokra megy, — dudolja magában.

Hejh be szép szokása van a méhecskének rest gyermekek tőle példát vehetnének.

77. A cserebogár.

Egy kis cserebogár fénylő tavasznapon, vidáman repkedett a lombos ágakon.

Sándorka föl s alá járván a fák alatt rátör, s lekapja a piczinyke bogarat.

Lábára hosszú szál fonalat kötözött, s az által kínain soká gyönyörködött.

Mért tetted ezt fiú? Ez helytelen vala; lásd a kicsiny bogár kezéd közt meghals.

Ugyan mit véthetett a szegény teneked? Tetszenék-e, hogyha más így bánnék veled? —

78. Az állatok.

Menj csak ki kivált reggel és este, majd meghallod, hogyan zengedez az erdő a madarak énekétől. A fűrgye vörösbegy ott hangicsál a sűrű fenyvesben, a pinty és rigó fütyöl; a bubos pacsirta hangicsál egész késő éjszakán; a kakuk kakukol, a holló krákog.

De a sík mezőségen is laknak madarak. Itt lakik a mezei pacsirta; ha férget fogott a földön, énekelve vigadva röptül az ég felé, mintha hálát akarna mondani Istennek; a fűrgye elrejtezik a gabnába s ott pity-palattyol. Patakok mentiben bukdácsol a billegény, a házakon fészkel a veréb és fecske. A kertben pedig a poszáta és kendericze énekel, s a sűrűben és bokrok közt néha fűlmile csattogását is hallani. Ez a madarak közt legkellemesebben énekel.

A sűrűbb erdőkben négylábu állatok is laknak: a szép szarvú szarvas, a karesú őz, a félénk nyúl; a fákon mász és úgrál a csinos mókus, az odvakban a szelíd tengeri nyúl lakik, a ravasz róka pedig szélteben leskelődik. Az erdei állatok nem szorultak emberi kezek által készített lakásokra. Az sem szükséges, hogy az emberek táplálják őket. Maguk keresik föl élelmüket; de a hol sok a vadállat, onnét a szarvasok és őzek kimennek s a földmives vetését leeszik, legázolják; sőt kemény télben az éhes nyul bemerészkedik menni a gyümölcsös kertekbe is és a fiatal fákat megrágja. A róka pedig fiatal nyulakat és madarakat eszik, sőt, ha hozzájok fér, — a tyukokat, ludakat, kácsákat is elragadozza.

De ismertek ti még más állatokat is, p. a tarkalepkéket, a szorgalmas méheket, a legyeket, a bogarakat és férgeket. A levegőben, vízben, szóval a földön mindenütt vannak, szinte nyüzsögnek az ál-

latok. Mindnyájokat a jó Isten teremttette, s mindnyájan szeretik életüket.

A növények a földhöz vannak tapadva, de az állatok szabadon mozognak a földön. Az állatok élnek: ők élő teremtmények. Mozgásaik különbélek. Mely állatok röptülnek? — Melyek úsznak? — Melyek ugrálnak, szökdélnek? Melyek csúsznak, másznak? — Melyeknek van két lábuk? melyeknek van négy? — Ismertek olyakat, melyeknek négy-nél több lábuk van.

Az állatoknak élelemre van szükségök. A jó Isten gondoskodott is, hogy minden állatnak legyen saját élelme. Melyek táplálkoznak szénával és füvel? — Melyek gyümölcsössel? Melyek hússal? — Vannak oly állatok is, melyek más állatokat esznek meg?

Az állatoknak lakás is kell. Isten arról is gondoskodott, hogy mindegyik találjon magának alkalmas lakást. Mely állatok laknak vízben? Melyek barlangokban és lyukakban a földben? — Melyek erdőben? — Melyek raknak fészket? — Melyek építenek házaeskákat? — Némelyek számára az emberek készítenek lakást? — Melyekére? — Vannak házi állatok is. Ezek szelídek s az embernek hasznosak. A vadállatok szabadon élnek.

Nevezzetek meg néhány madarat nagyságuk szerinti rendben! — Mit tudtok az állatok ruházatáról?

79. A gyermek és szamár.

Gy. Jaj te szamár, jaj te szamár, be rút vagy; füled mint hosszú lapát, olyan nagy.

Sz. Legyen olyan; hagyd te azért békében; oka annak nem én vagyok egészen. Füleimet nekem az Isten adta, és hogy miért? — Ő azt legjobban tudja.

Vetélkedés.

Kakuk s számár egymás között halálra felesel,
 hogy valljon kettőjük közül, szebben ki énekel?

Azt én tudok! mond a kakuk és rája kezd legott,
 Még jobban én! szólt a füles, hogy szinte harsogott.

S oly bájosan, oly édesen zeng távol és közel:
 Kakuk, kakuk! kiált amaz, emez i—á felel.

80. A zivatar.

Egy meleg nyári napon estefelé setét felhők
 boríták el a látkört. Erős szél támadt, s porfelle-
 gek tölték el a levegőt. Boris az ablaknál ült s
 nagyon félt.

Atyám, így szólította meg atyját, zivatar lesz.
 Én is azt tartom, leányom, felele atyja, s örülök,
 mert a zivatar nagy jótétemény. — Erre Boris
 elesodálkozott és megvallá, hogy ő a villámlástól és
 égzörgéstől nagyon fél, és mindig azt gondolja,
 hogy leüt és a villám őt agyonsujtja. — Atyja
 megnyugtató a rettegő gyermeket. Ne félj, mon-
 da; ezer villám közül alig üt be egy valamely
 házba, s ha az ember ovatos, közönségesen ez
 sem ártalmas. Különben pedig villámhárítót is
 tehetni a házra.

De, folytatá Boris, ha ez mind így van is, még
 is szeretném, hogy ily rettenetes zivatar sohase
 lenne!

Atyja hallgatott s az ablakhoz állván, nézé a
 villámlást, mely sárga ragyogással cikázta keresz-
 tül a levegőt. Gyönyörű látvány volt ez. Erre na-
 gyot dörgött, és az eső szinte szakadt, s a
 szélvész zúgott.

Boris a dörgésre megijedt és félre huzódott egy zugba; a zivatar nem sokáig tartott, s az eső is elállván, atyja kezénél fogva levezeté őt a kertbe.

Itt Boris igen jól érzé magát. Ah mily jó illat van itt, monda, a rózsák és a többi virágok mily ékesek! Ime atyám, minden oly friss és gyönyörű; ez valóban pompás! Ma reggel még minden oly hervadt és poros volt. — Ugyan mi okozta ezen változást? kérde atyja. Mi más mint a záporosó, felele Boris. — Ime leányom, ebből is beláthatod, hogy a zivatar is jó, ámbátor te félsz tőle. Tehát Istennek böles rendezése felől könnyeden és meg-gondolatlanul ne ítéljess.

A zivatar, melyet te oly rettenetesnek tartasz, megenyhíti és termékenyíti a mezőt. Valódi áldása Istennek. — Boris pirult félénksége miatt, és ezután nem rettegett a zivatartól.

81. A szinek.

Igen forró nap volt. Délután elborult az ég, villámlott s dörgött iszonyuan; de nem sokára szép eső következett rá. Miután a felhők elhuzódtak, a nap a fölfrisült fákra és virágokra ragyogott, és számtalan cseppekben tükröződött vissza a füveken és faleveleken.

A gyermekek, legidősb testvérekkel, Málival a kertbe mentek és örültek az enyhítő levegőnek, a virágok jó illatának s a madarak énekének. Letelepedtek a kerti házban és beszélgettek. Végre a szinekre került a szó.

Feri monda: nekem a piros szín tetszik leg-jobbban. Miért? kérde Máli.

Megmondom: Azért, mert midőn a nap kel s nyugszik, az ég piros palástot ölt magára. A rózsák, a virágok királynéja, szinte piros. Ti is szeretitek a piros almát és cseresnyét. Azért az én színem a piros.

Imre: Az én legkedvesebb szíнем a fehér. Mily szép a fehér lilium meg a gyöngyvirág! Télen, midőn a fehér hó beledi a földet, szánkázni megyünk. Tavasszal fáink mily szép fehérek a sok virágtól. És a tavasz első ajándéka a hóvirág nem fehér? S nemde ti is szeretitek a fehér kalácsot? Azért az én szíнем a fehér. — Azt tartom, a császár, szíне is ez; mert nemde mikor itt volt a császár, mikor az ágyúk oly hatalmasan szóltak, és a házak este ki voltak világítva, nemde láttuk, hogy ő is és azok is, kik vele voltak, fehér öltönyt viseltek; ej pedig ez csakugyan szép volt.

János: Már én mégis a zöldnek adom az elsőséget. Mily szép a zöld mező! zöld az erdő is. Azután ugy-e jól esik a szemnek, ha zöld mezőt lát. Az alma, körte, cseresnye, szőlő s buza előbb volt zöld mint más színi.

Károly: Csodálom, hogy a kék eddig nem jutott eszetekbe. Mert hisz a kék a legszebb szín. Kék az ibolya, a jáczint, a nefelejts s buzavirág. Kék a tiszta ég, melyen a nap, hold és csillagok ragyognak, és anyáknak is kék szeme van. Nekem a kék szín tetszik legjobban.

Pál: Hát a sárga mit vétett? Sárga a mező a szép sárga virágoktól, sárga a buzaföld aratás előtt. S láttatok-e ennél szebbet? — Sárga az aranyvirág. Sárga a kehely, mely a színt misénél használtatik. Én a sárga színt legjobban szeretem.

Igy folytaták a gyermekek beszédöket. Nénjük Máli, ki csendesen hallgatá a vitatkozást, kihívá és a szivárványra figyelmezteté őket. Nézzétek, ugymond, mily gyönyörű a szivárvány! Benne mindegyitek föltalálja kedvencz színet. A színek, együttvéve, adják e fölséges látványt. Melyitek akarná elvinni színet a színek e vegyületéből?

Én nem, — én sem, mondának egymásután a gyermekek. Lám, kis öcsém, folytatá beszédét Máli, mindenik szín attól van, ki a szivárványt a magas égboltozatra tette, hogy az emberek reménységöket

őbenne helyezték, őt mindenek fölött szeressék, hatalmát, bölcsességét csodálják, s irgalmának örvendjenek.

82. Magasztaljuk az urat.

Ki mondaná el, Isten, a te szépségedet: Égen földön hiában keresem képedet! A harmatcsepp? a hajnal? a csergő gyöngypatak? Oh a legfényesebb nap szépséged árnya csak! — Leborulok előtted, Istenem! szépségedet ki nem beszélhetem!

Ki mondaná el, Isten, a te hatalmadat? Egy szóð ronthat s teremthet ezer világokat; megfékezed a dörgő fölhhők villámaít s a böszült tengereknek háborgó habjait. — Leborulok előtted, Istenem hatalmadat! ki nem beszélhetem!

Ki mondaná el, Isten a te jószágodat? Mi vétkezünk, s te nyújtod békére jobbodat; megítatod esőddel a szomjas földeket; értünk himzed virággal a szép természetet. — Leborulok előtted, Istenem! jószágodat ki nem beszélhetem.
